

TERRA RUBRA

Full informatiu de la Vila de TARROJA - Any 15 - Març-abril de 2004 - Núm. 87

EDITORIAL

Enguany Tarroja està d'enhorabona, un parell d'esdeveniments prou importants han ocorregut només començar l'any.

Un tarrogener nou nat obre un portal a l'esperança, als bons desitjos, a la confiança i a la promesa de futur per la família, també per la comunitat que tindrem el goig l'acompanyar-lo mentre es faci gran

Uns dies després, a la nostra vila tornem a veure una gran grua per a la construcció d'un parell de cases, això sí que és una novetat. Tarroja vol créixer i val la pena de sentir-nos en satisfets.

Els pobles, tot i petits, tenen diverses maneres d'expressar la qualitat que poden oferir com a poble.

L'augment i arranjament d'habitatges, la millora dels carrers, places i espais públics, és un signe de guany, ja que a tots ens agrada caminar per espais nets, ordenats, amb flors o verd, que trenqui el color gris del ciment inhòspit.

La conservació i manteniment d'aquests espais públics, costa un esforç, esforç per canviar la mentalitat dels vilatans, aquesta mentalitat del tot està bé, i també un esforç en la despesa econòmica que això suposa i que no sempre és fàcil d'aconseguir.

No podem negar, però, que és al carrer o en l'espai públic on el poble viu intensament, on els vilatans es troben, tenen ocasió de

reunir-se, és l'espai que ens acull quan sortim de casa. Necessitem doncs que aquest espai sigui bonic, acollidor, net, endreçat, això farà que ens sentim més a gust i també que ens sentim més vilatans.

Al cap i a la fi és el que fem cadascú a casa nostra.

La promoció i construcció de cases és un signe de prosperitat. Quan en un país la construcció va endavant es diu que el país té futur. Aquest futur immediat que ja hem començat a fer-ne un tast, esperem que sigui el començament i l'atracció per a nous vilatans, només així, oberts al futur aconseguirem que Tarroja torni a ser una vila pròspera i encarada a l'esdevenidor.

NOTÍCIES

● Tudela torna a ser notícia: dissabte 14 de febrer, a la Sala de la Vila, la Plataforma Sant Miquel de tots organitzà l'audiovisual **“Preservem Tudela”** a càrrec de Joan Carles Alay, de la Comissió de Patrimoni de la Societat Catalana d'Arqueologia, amb l'objectiu d'informar i conscienciar de la importància arqueològica del patrimoni del nostre país, incidint en l'ermita de Sant Pere de Tudela, un bé cultural de tots que cal preservar i protegir.

L'ermita de Sant Pere, tot i que es troba en ruïnes, és l'únic edifici que queda en peu de tot un poble, un poble amb la seva història, la seva gent, un poble amb un passat que mereix ser respectat i que actualment es troba abocat a desaparèixer, fins i tot de la memòria dels vilatans de la comarca, si el camí no enfila un altre rumb.

A les vuit, tot seguint la festa, s'allargà la vesprada amb una cantada d'Havaneres amb **“Les veus del Sió”** i **“Botifarrada”** per a tothom.

Entrada ja la nit i abans d'emprendre la caminada cap Tudela es va repartir rom cremat per a tots.

La Sala es va veure prou concorreguda per tarrogencs, -que foren els menys- però sobretot per habitants de les poblacions veïnes. Tots vam poder gaudir de la festa molt a bastament.

● La jornada de Carnestoltes, com cada any, fou celebrada a la nostra vila. Les truites d'espinaacs foren l'alternança a la truita de carnaval amb botifarra i cansalada. Menys disfresses que altres anys, tot i que el ball amb música en directe sembla que fou prou animat.

● El dia 7 de març tingué lloc la caminada **“De l'Alta Segarra a l'Anoia”**, organitzada per la UEC de l'Anoia, coordinada per Josep Orpinell i Francesc Sabaté. Sortí d'Altadill cap a les Fonts del Sió, Gàver, Estaràs, Alta-Riba, Malacara, Ferran i Pujalt. Tot un èxit en aquesta XVII^a Ruta per la Segarra.

● El dia 14 de març, convocades les eleccions al Congrés del Diputats i al Senat, l'acta d'escrutini de la mesa a la nostra població fou el que segueix:

Presidenta: Núria Verdés i Torra. *Vocals:* Mª Lourdes Castellana Vilaró i Simón Manaut Solé. *Interventors:* Felip Verdés Solà

Nombre d'electors censats:	143
Nombre de votants pel Congrés de Diputats:	119
Per PSC-PSOE	11
Per PP	22
Per CIU	30
Per ICV-EUIA	10
Per ERC	45
Per EV-AE	1

Nombre de votants pel Senat	117
Per Bernita Aizcorbe Bausili (Ei-ADD)	1
Per Adolfo Criado Gabarró (PP)	19
Per Josep Llobet Miró (PP)	19
Per Divina Pons Cererols (PP)	18
Per Ramon Companys Sanfeliu (CIU)	30
Per Carles Enric Florensa Tomàs (CIU)	29
Per Francesc Xavier Marimon Sabaté (CIU)	29
Per Esther Doñoero Moya (POST)	1
Per Josep Maria Batlle Farran ((PSC-PSOE) ERC-ICV-EUIA) ..	56
Per Maria Burgués Bargués ((PSC-PSOE) ERC-ICV-EUIA) ..	55
Per Josep Esquerda Segués ((PSC-PSOE) ERC-ICV-EUIA) ..	60
Per Anatasio Llerena Serrano (EUA-AE)	10
Per José Antonio Martín Rojas (Otra Dem)	1

- Les obres de la carretera de Concabella a Sant Ramon avancen a pas ferm, a poc a poc anem veient el resultat de tot l'hivern de treball. Sembla de totes, totes, que encara queda un bon tram per finalitzar, les voreres dels afores de cada poble són un guany que tant pràcticament com estètica, marquen la diferència.

Confiam que si no ho podem veure tot acabat per Roser, per la Festa Major puguem celebrar tots els arranjaments de la nostra vila, tant els de la carretera, com els del voltant de la piscina, de la plaça Vella...

- Tota una joia per Tarroja comptar amb un nou benvingut, en Ricard Mas i Secanell que va néixer el dia 30 de gener d'enguany. Enhorabona als pares i família

- A l'antiga bassa del molí que fa anys estava en desús i només era una parcel·la erma s'estan construint un parell de cases. De moment grues i fonaments, amb el temps esperem estrenar nou paisatge urbanístic. Estem d'enhorabona i desitgem el millor progrés als promotors d'aquesta nova construcció.

- El 24 de març, visità Tarroja el nostre amic i col·laborador Charles Merrill, el qual vingué acompanyat d'un equip de tècnics d'una productora anglesa que presentarà, ben aviat, un reportatge sobre les diverses teories referents a la pàtria de Cristòfor Colom. El reportatge contindrà filmacions de diversos indrets, Granada,

Sevilla, Montfalcó Murallat, Tarroja, Girona, Barcelona, Gènova i Roma. Esperem que la televisió ens l'ofereixi ben aviat.

- **Defuncions:** El dia 26 de març morí Ramona Sisquella i Ruich (Cal Cirera), a l'edat de 87 anys. El nostre més sentit condol a la família.

El dia 8 d'abril morí mossèn Joan Augé i Closa, a l'edat de 93 anys. Fou durant 34 anys rector del Llor, Bellveí i Comabella i actualment estava a la residència Casa de Caritat de Cervera. Era, des de sempre, subscriptor de Terra Rubra. El nostre condol als familiars que té Solsona i a les parròquies que el recorden amb estimació.

- Dilluns de Pasqua com cada any, a Tarroja vam celebrar Sant Julià. A dos quarts d'onze del matí missa a la capella de l'ermita, concorreguda per molts vilatans i cada vegada més per forans, que s'afegeixen a la festa. La coca amb xocolata, que a mig matí es posa d'allò més bé, regada amb la barreja, sol ser un esmorzar preuat per a tots. No faltaren begudes comercials pels qui havien d'agafar el cotxe i temien haver de bufar. Els majorals cada any més generosos en qualitat i quantitat.

La rifa de la mona va caure en sort al Jaume i a la Carme de cal Tigre i el llibre "El clot de l'aigua" se l'emportà mossèn Narcís que generosament el cedí a mossèn Miquel que amb igual generositat celebrà la missa de Sant Julià. Felicitats a tots i que l'any que bé sigui encara millor!

Majorals i guardonats a l'aplec de Sant Julià

LA FESTA MAJOR DE SANT SALVADOR DE TARROJA DE L'ANY 1917

Al número 83 (juliol-agost 2003) de TERRA RUBRA donàvem la transcripció del programa dels actes que se celebraren a Tarroja durant la festa major de Sant Salvador de l'any 1884. Avui, voldríem reproduir el text d'un article signat amb el nom *Un subscriptor* i publicat al número 119, corresponent al dia 19 d'agost de 1917, del periòdic cerverí *Nuevo Ambiente*. És interessant veure que, a més de les celebracions tradicionals: els oficis religiosos i els balls populars, realitzats amb esplendor, en bona part a causa de l'abundant collita d'aquell any, es portà a terme una festa escolar que congregà un nombrós auditori: alumnes, mestres i autoritats, cosa que demostra la preocupació que ja hi havia a Tarroja en aquell temps per la instrucció i l'educació dels infants. El text de l'article és el següent:

«Devem limitar-nos a una breu descripció dels actes i festes realitzats durant els dies 6 i 7 d'aquest mes en honra i glòria de Sant Salvador, patró de la festa major del poble de Tarroja. Altrament, ens semblaria abusar de la hospitalitat de Nuevo Ambiente.

Contribuí en gran manera a l'esplendor de la festa l'abundosa cullita de grans d'enguany i l'esperança de no escaseijar el vi ni l'oli que ens deixa tenir l'aspecte de les plantes del terme. Mai no serà vista tanta concurrència als divins oficis i altres solemnitats religioses. És de creure, però, que la major partida hi anaven atrets per la nombradia del reverent doctor Josep Mestres. I no defraudà llurs esperances, ans les confirmà i reforçà, tanta [fou] l'eloqüència amb que cantà les glòries del sant patró en l'ofici del primer dia.

Aquest any, fins el nostre temple parroquial, espaiós de si, semblava més profusament il·luminat i ornat, i les vestidures del regent mossèn Josep Comallonga i dels altres sacerdots semblaven més riques i sumptuoses. Els cants religiosos hi ressonaven plenament, barrejant-s'hi els sons de la orquestra del mestre Rossell, i era plaer del nombrós auditori. Estava aquest presidit per les autoritats locals, ocupant llocs preferents, i foren ambdues misses majors celebrades amb gran solemnitat i ordre en mig d'un silenci indicador de profunda reverència.

Bona mostra donà de sa destresa l'expressada orquestra en les serenades amb què foren obsequiades les autoritats i altres personalitats, executant peces que obtingueren generals aplaudiments. Els balls de la plaça i del Círcol del jovent es veigeren més que mai concorreguts, i feia goig de mirar tant de jovent vestit de festa i fent ostentació de la interior alegria. L'orquestra havia escullit les millors dances del seu repertori, que sovint hagué de repetir obligada per la força sorollosa dels aplaudiments del públic.

Omitint la enumeració d'altres festetjos, passem a descriure la festa escolar organitzada pel

La plaça Vella en Festa Major

diligent mestre don Josep Baró. Puntualment, a les 10 del matí del dia set, acompanyat el mestre de tots sos deixebles, autoritats locals, inspector de Primera Ensenyança don Pere Riera i nombrosos mestres de poblacions veïnes, apareguren a la plaça Major, seguint tan vistosa comitiva l'orquestra del mestre Rossell. Acomodats que foren tots en llurs sitials prèviament disposats, dalt d'un tablado guarnit artísticament començà la festa davant d'una gran generació. Discursets escolars i càntics humorístics acompanyats d'armònim provocaren generals rialles i llargs aplaudiments, als quals no foren estranys els gestes i els moviments que els acompanyaren. Seguidament, alguns mestres forasters, la senyora mestra de Guissona, el jutge

municipal don Josep Llenes i el senyor regent disertaren aciençadament en defensa i propagació de la cultura de la joventut, guanyant-se caluroses i merescudes felicitacions, i més el senyor regent a l'encomiar els actes dedicats al progrés de la veritable educació [i] civilització cristiana.

Darrerament féu ús de la paraula el senyor inspector, demostrant en extesa i eloqüent peroració d'una manera científica la imperiosa necessitat de difondre l'ensenyament en totes les poblacions per a la regeneració moral i política i religiosa de la societat, incitant les autoritats i els propietaris de Tarroja per a què restableixin l'antiga escola de noies, construint locals adequats a la instrucció i educació de la infància i habitació decent per als mestres.

A mig dia acabà tan notable festa amb entusiastes ovacions al senyor inspector i distribuint-se hermosos premis als nois i noies que hi assistiren.

Fou la nostra festa major una festa de ordre, de pau i d'alegria. Cap incident desgraciat la vingué a pertorbar.

Tarroja, 10 d'agost de 1917»

JOSEP M. LLOBET I PORTELLA

Full informatiu de la Vila de Tarroja

Consell de Redacció: *Josefina Carulla, Josep Coma, Josep Condal, Narcís Saladrígues, i Mercè Torra.*

Col·laboradors: *Jeroni Artigas, Josep M. Llobet, Ramon Castellà, Jaume Secanell, Alba Vallés, Núria Verdés i Ramon M. Verdés.*

Correcció: *Servei Comarcal de Català del Consell Comarcal de la Segarra*

<http://www.terrarubra.org>

c/e: revista@terrarubra.org

Els articles publicats reflecteixen únicament l'opinió de llur signant.

Edita: «**Comissió d'Estudis Tarrogencs**»

C/ de l'Església, 1 - Tel./ Fax 973 52 00 65 - 25211 TARROJA

Muntatge i impressió:

Saladrígues, S.L. - Font, 7 - 25250 BELLPUIG

Dip. Legal: L-2107 - 1990

A LA RECERCA DELS ORÍGENS D'EN FERRAN CORTÈS (1)

ORÍGENS, FAMÍLIA I MENTALITAT

Els orígens de l'anomenat Hernan Cortés, conqueridor de Mèxic –país que ell mateix va rebatejar com a Nova Espanya–, té una significativa quantitat d'incongruències que posen en dubte molts aspectes del que fins ara se'ns ha vingut explicant.

El fet bàsic és que el fan fill d'una família nobiliària de quarta fila d'un racó de món com era –i és– Medellín, a Extremadura.

Així ens ho explica l'anomenat Francisco López de Gómara. Segons ell, els seus pares “*tenien poca hisenda, però molta honra*”. Eren pobres, però honrats, com s'acostuma a dir. Continua després narrant que els quatre llinatges que hi convergien (Cortés, Monroy, Altamirano i Pizarro) eren “*molt antics, nobles i honrats*”.¹ Sense dubtar de la integritat moral d'aquest matrimoni, el que sí és clar és que el seu nivell de noblesa era molt baix. En aquells temps la riquesa material d'una persona era directament proporcional al grau de noblesa que tenia i, si tenien ‘poca hisenda’, és que tenien ‘poca noblesa’. I viceversa.

Així, quan ens aproximem a la seva persona, tenim que la seva dida –la Maria Esteban– era natural d'Oliva. Casualment hi ha al País Valencià una població amb aquest nom.

Segonament, el seu pare era en Martín Cortés, provable fill il·legítim d'un tal Rodrigo de Monroy, que se suposa que va tenir amb una tal María Cortés sense estar casats. En el judici contra en Cortés, un tal Juan Núñez de Prado va dir que moltes persones, “*els noms de les quals no recorda en el present*”, deien que “*el pare i la mare de l'esmentat Martín Cortés eren veïns i naturals de Salamanca*”, i,

amb aquesta versió, se'l relacionava amb una família salmantina anomenada Rodríguez de Varillas que tenien barres a l'escut d'armes i així podien explicar per què hi havia barres a les armes d'en Cortés, aspecte, aquest, d'extrema importància. En qualsevol cas, és claríssim que l'ascendència paterna que explica la història oficial no està demostrada de cap de les maneres. Això vol dir que, amb les dades que ens dóna la història oficial, no el podem relacionar amb ningú que fos parent seu per part de pare.

El nom de Cortés vindria, així, per part de la mare del pare, sense que ningú ens aclareixi el perquè. Hi havia, al segle XV, però, una família noble aragonesa d'aquest mateix cognom i, els descendents de l'anomenat Hernán Cortés declaraven estar-hi emparentats. Ningú, fins ara, no ha aportat proves en cap sentit.

La mare es deia Catalina Pizarro Altamirano i era, com en Martín Cortés, veïns de Medellín. Era filla d'en Diego Alfonso Altamirano, majordom dels Comtes de Medellín, natural de Trujillo i de na Catalina Pizarro. Els Pizarro eren “*tant superbos com pobres*”, segons diu en Hugh Thomas que explica en Fernández de Oviedo.

En Cortés era fill únic. No se li coneix cap germà, fet que estranya en Hugh Thomas. Al no haver-hi més fills, no hi ha més descendents del matrimoni Martín Cortés-Catalina Pizarro que els descendents de l'Hernán Cortés, la qual cosa fa sospitar que aquest matrimoni només hagi existit sobre el paper.

1. Francisco López de Gómara, *Historia de la Conquista de México, Estudi preliminar de Juan Miralles Ostos, Editorial Purria, S.A., Ciutat de Mèxic, 1988, p. 7.*

Hernan Cortés

El que sí que tenia eren cosins. Uns es deien Paz, ja que la germana d'en Martín Cortés es deia Inés Paz; uns altres Núñez; un Martínez; uns Altamiranos; uns Cortés; uns Pizarro i, a través dels Altamirano, uns Saavedra i uns Ávalos.²

Va estudiar Dret dos anys, diuen que a Salamanca, encara que, tal com ho ha consignat en José Luis Martínez, no surt al Registre d'Estudiants d'aquells anys³ i, si, de fet, sembla contrastat que era jurista de formació, de moment no podem saber on realment va estudiar.

Explica, a més, en Juan Miralles Ostos que “no hi va haver cronista contemporani que anotés la data exacta de naixement d'en Cortés”, tot i que unes generacions més tard, al *Peregrino Indiano* el seu autor, en Saavedra Guzmán hi diu “*Quan va néixer en Luter a Alemanya, va néixer en Cortés el mateix dia a Espanya*”. Això voldria dir el 10 de novembre de 1483,⁴ dos anys abans del que es diu. En López de Gómara diu el 1485. En el judici del 1532, en Cortés dóna a entendre que havia nascut el 1482 o abans. Un testimoni d'aquest judici indica el 1482 o el 1483, però un altre testimoni, el 1483 o

1484. En Marineo Sículo i en Christoph Weiditz, el 1487.⁵

Exposa en López de Gómara que després d'una estada a València per embarcar-se cap a Itàlia, on finalment no va anar, en Cortés, amb dinou anys, el 1504 va passar a les Índies, embarcant-se cap a Santo Domingo, capçalera llavors de la conquesta americana,⁶ encara que, segons explica en Hugh Thomas, no està clar si el viatge fou el 1504 o el 1506, ja que les afirmacions posteriors d'altres contemporanis contradiuen el que en Gómara afirma.⁷

El nostre home ha fet tot just dinou anys i ja tenim una desconeguda ascendència paterna: una confusió clara de dates i la confirmació que es tracta d'un noble extremeny de quarta fila, donat que els teòricament gloriosos avantpassats li quedaven molt enrere. Tant és així que, tot i ser l'hereu, va preferir emigrar i anar a l'aventura. L'hereu d'un patrimoni important tenia l'obligació moral de quedar-se i perpetuar el nom i l'hisenda de la família. Sembla com si ell no hagués tingut hisenda que perpetuar.

Continua explicant en Gómara que “*el gobernador Ovando no era a la ciutat quan va arribar en Cortés a Santo Domingo; però un secretari seu, que es deia Medina, el va allotjar, i va informar-lo de l'estat de l'illa i del que havia de fer*”. Li varen donar un solar per fer-se una casa i terres de cultiu. Després de participar al costat d'en Diego Velázquez en una campanya militar, el Governador li va donar indis i “*l'escribania de l'ajuntament d'Azua*”. O sigui,

2. Hugh Thomas, *Quién es quién de los conquistadores*, Salvat Editores, Barcelona, 2001, p. 63-65.

3. José Luis Martínez, *Hernán Cortés, Universidad Nacional Autónoma de México – Fondo de Cultura Económica, primera reimpressió espanyola, Madrid, 1992, p. 113.*

4. Citat supra, Nota 1, p. XXVII, nota 16.

5. Cit. sup., Nota 2, p. 61-62.

6. Cit. sup., Nota 1, p. 8.

7. Cit. sup., Nota 2, p. 9.

li va garantir uns ingressos, i li va donar més terres.⁸

Atenció al fet! Arriba a Santo Domingo i s'hostatja, ni més ni menys, que a casa del Governador. La residència del Governador era on simbòlicament residia l'autoritat del Rei. No era una ONG dedicada a recollir immigrants sense recursos. El Governador, com hem vist, no hi era, però ja havia instruït convenientment un secretari, un tal Medina, perquè l'acollís, l'hostatgés i li donés tota mena d'informació sobre la manera d'establir-se a l'illa. Per cert: els Medina eren una família de comerciants i homes de negocis valencians.⁹ Quan el Governador, Nicolás de Ovando, torna, li dona –com hem vist– terres en propietat i una renda. Això només fou el començament. És increïble que ningú s'hagi preguntat per què tot un Governador es pren tantes molèsties i tracta amb tantíssima deferença un noble de quarta fila com era un fill del Martín Cortés de Medellín.

Explica en Hugh Thomas que, en canvi, un testimoni del judici d'en Cortès, un tal Gonzalo Sobrino, diu que era “*escrivano en la ysla Española en la villa de Yaquino*”, no a la vila d'Azúa. De moment, no és possible saber la veritat. I diem que és impossible perquè, malgrat haver viscut a l'Espanyola fins al 1511, segons ens diu en Gómara, i donat que del 1517 fins el 1519 va sortir a conquerir Mèxic, en Hugh Thomas diu que “*no s'han conservat documents oficials amb el nom d'en Cortès*”.¹⁰ Si una qualitat no es pot negar a en Hugh Thomas és la seva gran minuciositat i capacitat de treball. Si ell diu que no ha trobat ‘cap document’ sobre en Cortès és que, realment, és molt difícil que n'hi hagi cap. Aleshores, qui s'ha molestat a fer aquesta ‘neteja’? Per què tanta feina? Ningú no s'ho ha plantejat, ni els historiadors no donen importància aquests ‘petits detalls’.

L'any 1511 el Virrei Jaume Colom envia en Diego Velázquez a conquerir Cuba, amb

tot el necessari, i en Cortès hi va anar “*per oficial del tresorer Miguel de Passamonte, per tenir compte dels quintos i de la hisenda del Rei; i encara el mateix Diego Velázquez li ho va pregar*”,¹¹ segons explica en López de Gómara. Atenció: l'aragonès Miguel de Passamonte, tresorer d'en Ferran II, li encarrega, ni més ni menys, de dur els comptes del Rei, a vigilar que el Rei no sigui estafat a l'hora de repartir el botí de la conquesta, i el mateix futur Governador de Cuba li va ‘pregar’ que acceptés el càrrec, com si acceptant-lo en Velázquez es quedés més tranquil, més còmode, més segur. És de debò que era el noble de quarta fila que ens han dit? Perquè alguna característica havia de tenir aquest home perquè algú com en Diego Velázquez el pressionés per dur els comptes del Rei. Ningú, tampoc, no s'ha sorprès per això.

A Cuba va ser secretari del seu primer Governador, l'esmentat Diego Velázquez. El fet més significatiu de la seva estada a Cuba és que va participar en una revolta junt amb un tal Francisco Morales. Però això no és el més destacable. El que crida enormement l'atenció és que no va ser castigat. En aquells temps el càstig per als rebels era la forca o, en el millor dels casos, una altra mena de càstigs com assots, multes, presó i/o confiscació de béns. Doncs res de tot això. No sols no va rebre cap mena de càstig, sinó que va obtenir a Cuba una “*encomienda*” on va tenir ramats i hi explotava mines. Va construir una foneria a Santiago de Cuba, i un hospital. Fins tenia recursos per a obres benèfiques.¹²

8. Cit. sup. Nota 1, p. 9.

9. Jacqueline Guiral-Hadziiossif, *Valencia, puerto mediterráneo en el siglo XV (1410-1525)*, Edicions Alfons el Magnànim, Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, València, 1989, p.132.

10. Cit. sup., Nota 2, p. 70.

11. Cit. sup., Nota 1, p. 9.

12. Cit. sup., Nota 2, p. 70, 76.

Ferran Cortès visita Moctezuma

Fins i tot es va poder casar tranquil·lament amb una Catalina Suárez, que era del seguici de la Virreina Maria de Toledo, esposa del Virrei Jaume Colom. O sigui, algú proper al poder reial. Diuen que aquesta Catalina era natural de Granada, i en Gómara insinua que havien vingut ella, la seva mare i les seves germanes a cercar marit. En qualsevol cas, en Cortès va tenir negocis amb el seu cunyat Joan Xuares.¹³

Vidu sense fills el 1522, es va tornar a casar amb la Juana de Arellano i Zúñiga, filla d'en Carlos Ramírez de Arellano, Comte d'Aguilar i de la Juana de Zúñiga, germana del Duc de Béjar. Veiem com emparenta amb l'alta noblesa. El dot fou de 10.000 ducats, moneda catalana d'obligada acceptació a Castella des del 1497.

Quant als fills, en va tenir de la Juana de Arellano: Martí, l'hereu; Maria, casada amb en Luís Vigil de Quiñones, Comte de Luna; Caterina; Joana; Lluís i una altra Caterina.

D'il·legítims, va tenir un altre Martí, de la Marina, una intèrpret que ell havia fet batejar amb aquest nom; Lluís, d'Antonia de Hermosilla; Caterina, de la cubana Leonor Pizarro; Leonor, d'Isabel Moctezuma, casada amb en Joan de Tolosa; i Maria, d'una altra princesa mexicana. Cal dir que a Toloriu, a la Cerdanya, hi ha una llegenda que diu que allí hi és enterrada, juntament amb el seu marit, una filla d'en Moctezuma.¹⁵ El censor deuria canviar Toloriu per Tolosa, si no, no s'explica aquesta llegenda tan peculiar. Destaquem també que les dues darreres filles varen ser dotades amb 10.000 ducats, precisament.¹⁶

Entre els seus amics destaquem en Cristóbal-Martín Millán de Gamboa, que era el cavallerís major d'en Cortès i, com amic seu, destacat lloctinent en la conquesta de Mèxic.¹⁷ Per casual casualitat, en Martí de Gamboa fou capità de la fortalesa de Torroella de Montgrí després de la Guerra Civil catalana i també fou cavallerís del Rei Joan II.¹⁸ En aquella època els oficis i els càrrecs eren hereditaris.

Cal destacar també la idea d'imperi que tenia en Cortès. Aquest era un concepte que entenia i que, sobretot, li agradava molt. Així, veiem com a la seva segona carta, adreçada des de Mèxic a en Carles I, li suggereix que es construeixi un "*imperi de Mèxic*" juntament a l'*"imperi de Alemanya"* (que així ho escrivia, amb ñ, com el català Alemanya) i que en Carles I "*es pot intitular de nou emperador d'ell*

13. Cit. sup., Nota 1, p. 10-11.

14. Cit. sup., Nota 2, p. 71.

15. Ferran Ledesma Rubio, *Guia de la Cerdanya*, Libergraf, S.A.; Barcelona, 1990, p. 245.

16. Cit. sup., Nota 2, p. 74-75.

17. Cit. sup., Nota 2, p. 72, 112-113.

18. Alba Vallès, "Cartes de l'almirall Colom al seu fill Diego", *Torre de les Hores*, nº7, Pals, agost-desembre 1996, p. 23-24.

Carles I

i amb títol, de no menys mèrit que el d'Alemanya, que ara gràcies a Déu VSM posseeix".¹⁹

Bé, aquesta és una reacció estranyíssima per part d'un extremeny, i, per tant, d'un home de mentalitat castellana. És, en efecte, molt estrany aquest entusiasme per l'Imperi, per la idea d'Imperi, en un castellà en l'any que aquestes paraules foren escrites (1522). Certament, explica en José Antonio Maravall que quan Carles I fou proclamat Emperador, això va causar una reacció de rebuig a Castella, ja que *"tothom pren les coses del Sacre Imperi com una jurisdicció aliena i sense cap relació possible amb el títol reial de Castella"*.²⁰ En Merriman assenyala que en els documents reials d'aquells anys expedits a Castella, l'ús *"del títol «Emperador electe» era també observat amb profund desgrat"*²¹ i ho remata en Joseph Pérez, que afirma que, a Castella, *"lluny d'alimentar l'amor propi nacional, l'elecció del rei a l'Imperi provocà reaccions hostils"*.²²

Ben contrària fou la reacció catalana al mateix fet. A Catalunya agradava molt la idea imperial. Ja des del segle XIII Catalunya havia anat construint un imperi al Mediterra-

ni. Tenir com a Monarca en Carles I, Emperador de Romans, satisfesia moltíssim la mentalitat catalana de llavors. Així, veiem com, en efecte, la notícia de l'elecció d'en Carles I com a Emperador es va saber a Barcelona el 6 de juliol del 1519.²³ Segons en Ferran Soldevila, *"fou celebrada amb grans festes"*²⁴ i en Joan Reglà ens explica que *"la coronació imperial (Aquisgran, 23 d'octubre al 1520) motivà una correspondència del més gran interès entre Carles V i la ciutat de Barcelona, demostrativa que els consellers barcelonins tingueren, també, una «idea imperial»"*.²⁵ Així, els consellers de la ciutat de Barcelona manifesten al Monarca la seva *"gran consolació i alegria"* per la *"fidelíssima coronació seva de la primera corona de l'imperi"* i celebren que com a *"nostre rey y senyor natural, ab gran pau y tranquil·litat y ab molta conformitat dels princeps electors y pobles imperials y contentament universal, esser sublimat en la suprema dignitat temporal"*.²⁶ Així, l'esmentat historiador Joan Reglà conclou que *"el text autoritza a afirmar que els consellers de*

19. Hernán Cortés, *Cartas de Relación*, Edició de Mario Hernández Sánchez-Barba, Dastín, S.L., Madrid, 2000, p. 86.

20. José Antonio Maravall, *Las comunidades de Castilla*, Biblioteca Fundamental de Nuestro Tiempo-58, Alianza Editorial, S.A. – Club Internacional del Libro S.A. de Promoción y Ediciones, 4a edició, Madrid, 1984, p. 70.

21. Roger Bigelow Merriman, *Carlos V el Emperador y el Imperio Español en el Viejo y Nuevo Mundo*; traducció de l'anglès per Guillermo Sans Huélin, 3a edició, Espasa-Calpe, S.A.; Madrid, 1960, p. 30.

22. Joseph Pérez, *Carlos V, soberano de dos mundos*, Biblioteca de Bolsillo Claves-12, Ediciones B, S.A., Barcelona, 1998, p. 34.

23. *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Edició dirigida per Josep Maria Sans i Travé, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1994, p.351.

24. Ferran Soldevila, *Història de Catalunya*, Editorial Alpha, 2a edició, Barcelona, 1963, p. 892, nota 38.

25. Joan Reglà, "Carlos V y Barcelona", *Estudios Carolinos*, Cursos de Conferencias (octubre-diciembre 1958), Universidad de Barcelona, Barcelona, 1959, p. 41.

26. Cit. sup., Nota 24, p. 42.

Barcelona tingueren plena consciència de la idea imperial”.²⁷

Deixo que el lector jutgi per ell mateix quina de les dues visions d'imperi era la que tenia el conqueridor de Mèxic.

En un altre aspecte, veiem com a la Quarta carta li diu a en Carles I: “*Crec que fent jo això, no li quedarà a vostra excelsitud més a fer per ser monarca del món*”.²⁸ A la cinquena explica a l'Emperador que conversant amb uns cabdills indis, després que els expliqués que Déu és el Senyor del Cel, hi afegeix: “*els venia a fer saber com a la terra hi ha vostra majestat, a qui l'univers, per providència divina, obeeix i serveix*”.²⁹ I en converses amb uns altres cabdills explica al Rei que els digué que “*jo era enviat per vostra majestat, a qui tot l'univers és subjecte*”.³⁰

Sembla clar que en Cortès intentava transmetre que el seu monarca no és que fos molt poderós, o el més poderós del món, sinó que semblava tenir clar que el seu Rei era el “Monarca Universal”.

Casualment corria per Catalunya una profecia que assegurava que el seu Rei seria el Rei del Món. Aquesta profecia la va recollir en Francesc Eiximenis, el 1483, en el seu llibre Primer del Cristià, on, en el capítol CCXLVII, tot i parlant “*De la dignitat del rey Daragó*”, hi deia: “*D'aquesta casa es profetat que deu aconseguir monarchia quasi sobre tot el món*”.³¹

No havent trobat cap profecia així sobre el Rei de Castella, es fa molt estranya aquesta idea de Monarca Universal en un extremeny d'aquells temps, fet que no seria gens rar en un català de llavors.

LA CONQUESTA DE MÈXIC

Repassarem ara uns quants detalls que creiem significatius de la conquesta de Mèxic que ens poden ajudar a conèixer millor el nostre home.

D'entrada, és reconegut per tothom que fou, després de la conquesta del Perú per l'anomenat Francisco Pizarro, la proesa militar més gran de tots els temps, donada l'enorme desproporció de forces i de mitjans, i tenint, a més, en contra el total desconeixement del país –enorme per altra part– que anaven a conquerir, on lluitarien contra civilitzacions potents i consolidades.

Poc després del desembarcament va cometre un extraordinari acte heroic: fer enfonsar les naus amb les quals havien arribat, i una vegada les hagué buidat de tot el necessari –ferratges, veles i àncores incloses–,³² a fi que ningú no tingués la temptació de desertar i tornar-se'n cap a Cuba. Fou aquest un acte temerari, en tot un continent desconegut, amb nombrosíssima població més que probablement hostil, un fet que ha causat gran admiració pel seu coratge i la seva determinació.

No fou, però, un gest original. En Bernat de Rocafort, cap dels almogàvers, ja s'havia fet un acte idèntic el juny de 1305, a Gal·lípoli, a Grècia.³³ Sembla com si al nostre home les proeses dels almogàvers, entre elles aquesta com la més destacada, li fossin com naturals, i volgués així emular un dels més famosos herois catalans d'aquells temps. Una relació amb els almogàvers realment molt estranya per a un extremeny, però que no ho seria gens per a un català, i menys d'aquells temps.

27. Ídem..

28. Cit. sup., Nota 18, p. 336.

29. Ídem, p. 366-367.

30. Ídem, p. 424.

31. Francesc Eiximenis, *Lo primer libre del volum appellat crestia*, Lambert Palmart Alemany, València, 1483, foli 134.

32. Cit. sup., Nota 1, p. 65-66.

33. Francisco de Moncada, *Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos*, Ediciones Akal, S.A.; Madrid, 1987, p. 132.

Portada d'un llibre escolar mexicà

En Moctezuma, al tenir notícies que una gent estranya havia desembarcat, va enviar-hi uns informadors, els quals li varen explicar, quan descrivien als novinguts: *“alguns portaven posats uns draps vermells, i eren bonets de grana”*.³⁴ Uns extremenys, castellans i andalusos amb barretina? Realment estranyíssim.

Altrament, una part vital de la conquesta fou la part naval. En efecte, diverses ciutats importants de l'imperi asteca, entre elles la seva pròpia capital, estaven edificades en illes enmig de llacs. Eren, per tant, necessàries embarcacions per a poder-les assaltar i conquerir. Ens explica en Gómara com en Cortés *“es va apressar a fer bergantins, que ja la fusta era tallada d'abans que fossin a Tepeacac. Va enviar a la Veracruz a cercar veles, eixàrcies, claus, cordes i altres coses necessàries que hi havia a les naus que va deixar de través”*.³⁵ Així, desmuntats, varen transportar tots els bergantins,³⁶ els varen construir i posar a l'aigua³⁷ i varen aconseguir prendre la capital després d'unes batalles navals, assajament i assalt

definitiu de la capital, Mèxic, així com de les ciutats dels voltants.³⁸

És extremadament sorprenent com podien aquells extremenys, andalusos i castellans, tots ells de poblacions d'interior, i que de ben segur que abans d'anar a Amèrica no havien vist mai el mar, sabessin construir i manegar aquells bergantins com la cosa més natural del món. Sabien triar la fusta correcta, tallar-la, obrar les embarcacions, muntar-les i conduir-les. Dels homes d'en Cortés que s'han identificat, només 4 eren d'un lloc de mar, a part de 6 sevillans, segons la història oficial.³⁹

Els fets mariners són abundants al llarg de la conquesta de Mèxic i sobretot durant la seva consolidació i futura expansió cap al Pacífic, anomenat llavors Mar del Sud, on basteixen drassanes a fi de construir embarcacions per a poder-s'hi moure a plaer, com per exemple les que ens explica en la seva *Quarta Relació* al Rei Carles I: *“allí hi tinc en drassana quatre naus per a descobrir la mar del Sud”*.⁴⁰ Ja no són navegacions en llacs, ho són a mar obert, per la qual cosa els farien falta instruments de nàutica –tant construir-los com reparar-los–, cartògrafs, etc. Els exemples d'ús de la tecnologia naval són molt nombrosos i la seva llista seria llarguíssima, per això no ens hi estenem més.

En qualsevol cas és totalment impossible d'explicar d'on els provenia aquesta ciència infusa a aquells homes de secà.

CARLES CAMP

34. Hernando de Alvarado Tezozomoc, *Crónica mexicana*, edició de Gonzalo Díaz Migoyo i Germán Vázquez Chamorro, *Crónicas de América-16, Historia16 - Información e Historia, S.L.*, Madrid, 1997, p. 451-452.

35. Cit. sup., Nota 1, p. 168.

36. Ídem, p. 177.

37. Ídem, p. 184-185.

38. Ídem, p. 186-195.

39. Cit. sup., Nota 2, p. 457.

40. Cit. sup., Nota 1, p. 305.

ENDERROC DE LA MURALLA

A través de les Actes de l'Ajuntament de la nostra vila, hem anat descobrint petites parcel·les de la nostra història. Avui, no constatem pas obres de manteniment o reconstrucció de la muralla, sinó accions d'assolament.

Vegem el moment, el per què, i el com es va decidir enderrocar la muralla i sobretot la preocupació del consistori per trobar una solució adient.

“... ordenando a los maestros Albañiles D. Salvador Biosca y D. José Aldomá Puig se pasasen a verificar un minucioso exámen e inspección en los restos de la muralla antigua que existe en la parte Este y con fin de la calle Horno de esta población que según datos se halla en estado algo ruinoso, y en atención que dichos peritos se hallas dispuestos a informar... los repetidos Maestros Albañiles manifestando los dos a una que han examinado detenidamente la muralla y han observado está en estado ruinoso, advirtiendo asimismo que corren peligro de muerte los vecinos de aquella parte de población que forzosamente tienen que pasar por debajo de ella para salir a fuera del pueblo... acuerdan derribar cuanto antes dicho muro ó muralla; dictando oportunamente el pliego de condiciones...:

“Pliego de condiciones á que deberá someterse el arrendatario o comprador de la piedra y tierras de la muralla comprendida entre las casas de D. Ramon Farré Brufau y D. Juan Narcó de esta población a saber:

1ª Se cede al empresario que presente mejores condiciones, toda la piedra y tierras que resulte del derribo de dicho trozo de muralla, mediante a cumplir las demás condiciones de este pliego.

2ª Vendrá obligado el propio empresario despues del derribo de la muralla a construir

una pared a lo largo de la misma...debiendo elevarse la misma a la altura de dos palmos sobre el nivel de la calle ó camino en toda su longitud...

3ª La pared a que se refiere el anterior artículo ó condición podrá el empresario construirla en seco, mediante a que después deberá rellenar las juntas de las piedras con amasijo de arena y cemento y colocar encima la pared gruesas piedras o capdarreras tambien cimentadas entre si.

4ª Levantar junto a la pared de casa Ramon Farré Brufau y a una altura convenida un murete de piedra vulgarmente llamado anjujo, lo propio que a la de D. Juan Narcó en que deberá dar remate al punto en que se halla abierta una ventana que comunica actualmente con la propia muralla.

5ª Como quiera ha sido concedido por el Sr. D. Antonio Capell Boneu utilizar una pequeña parte de balsa para el paso o ensanche del camino, será condición indispensable que el empresario se obligue a cubrir dicha parte cediada mediante la construcción de dos arcos que mantengan firme el paso de los cerros por encima, debiendo medir el uno 5,30 metros y el otro el que resulte hasta el punto en que forme estrino...

7ª El tiempo que se concede al que resulte empresario para edificar tales obras, será el de seis meses, contados desde el dia diez del actual”

No sabem quin dels dos empresaris va portar a terme l'obra d'enderrocament de la muralla i la refeta posterior de la paret. Ens poden lamentar, però, per les pedres de la muralla que en ocasió de l'enderroc, van canviar d'indret i van amputar una vegada més la nostra història.

JOSEFINA CARULLA I PORTA

MONTPALAU

Per anar a Montpalau, poble que tot i estar a la Vall del Sió pertany al municipi de Ribera d'Ondara, sortint com ho fem sempre de Cervera, ens caldrà agafar la N-141 a la gran rotonda de Cervera. Aquesta carretera ens portarà fins a la vall del Sió on poc després de passar les Oluges trobarem a mà dreta el trencall de carretera que porta fins a Sant Guim de Freixenet.

Seguint aquesta estreta i recargolada carretera, passarem primer per sota Montfalcó Murallat i poc després també per sota Vergós Guerrejat. Després d'un quilòmetre més trobarem a mà dreta un trencall ben senyalitzat que ens indica que per allí es va a Montpalau.

Un quilòmetre, potser un i mig més de carretera en pujada, ens porta a l'entrada del petit poble. Només arribar-hi ens trobem a mà esquerra amb l'església dedicada a Sant Jaume que té al costat una plaça prou ben arreglada. A mà dreta queda el nucli antic, costerut i de carrerons estrets, senyorejat com passa en quasi tots els pobles de les nostres contrades per la gran baluerna del castell que si no tinc malentès, actualment es coneix amb el nom de "Cal Vidal", anys endarrere el seu amo fou aquell famós "Vidal de Montpalau" president etern i controvertit d'aquell, actualment desaparegut, "Sindicat de Cervera" que tots els segarrencs del meu temps deuen recordar.

Un detall: si passeu el poble i seguïu la carretera que ja s'ha transformat en camí, podreu pujar fins als plans "de Montpalau" on trobareu la via del ferrocarril i el "Camí Ral". Si travesseu el Camí Ral i seguïu recte fareu

Panoràmica de Montfalcó

cap als Hostals. En trobar l'encreuament, gireu cap a la dreta i aquest "Camí Ral" us portarà, passant pel "Masuau", fins a Cervera. Si gireu a l'esquerra passant per La Rabassa i Sant Guim Vell, us conduirà fins a la carretera de Sant Guim a la Panadella.

I pel que fa a la història antiga del poble, poca cosa he trobat; només les escasses dades que a continuació adjunto per ordre cronològic:

L'any 1170, Bertran de Montpalau i sa muller Sibila la reberen en donació el castell de Cabestany, de la seva sogra Arsendis, vídua de Pere Arnau. El mateix any 1170 l'empenyoren per 100 morabatins a Guillem d'Aguilar.

Un Pere de Montpalau estava present a la cerimònia d'homenatge que féu a l'església de Cervera l'any 1236 Berenguer de Montpaó al bisbe "sant" Bernat Calvó de Vic, pel terme de Bardell.

El fogatge de 1365-1370 diu: "Loch de Munt Palau qui es de Ramon d'Uluja...."

MATEU SOLÉ

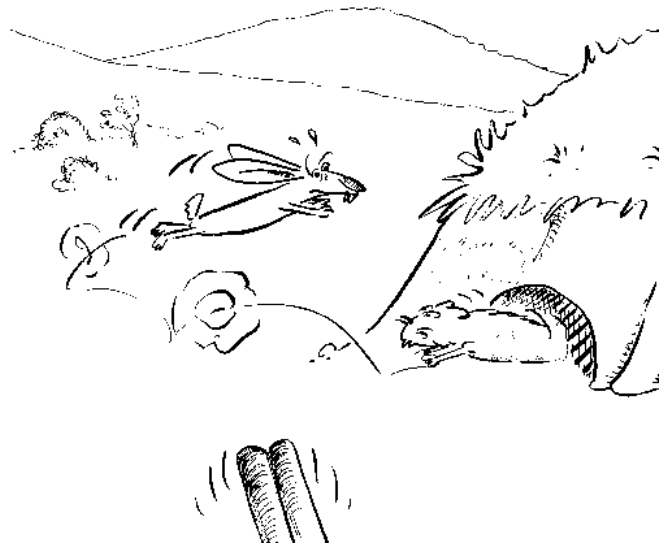
HISTÒRIES DE FURONS

Quan ens estàvem al Molí de Fonolleres teníem un furó –m’explicava la mare- i ton pare al cel sigui, quan volia agafar només un conill, prenia el furó dins el canastró, es posava l’escopeta al coll i s’arribava al primer cau que li venia de pinta. Al cap de poca estona ja senties el “tiro” i, poc després, ja tornava amb un conill encara calent.

La mare també explicava que quan es va casar i a poc a poc es va fer càrrec de tota la feina d’una mestressa de casa, de casa més aviat gran, aquest animaló no li va fer gens de gràcia. Potser per la fortor que acostumen a fer, per l’aspecte ferotge o per la semblança amb la ratota grossa. En realitat admestia que s’assemblava més amb la mostela, aquest animal que si alguna vegada us entrava al galliner feia una destrossa de gallines totes degollades. Això va ser al principi, perquè ben aviat li va perdre la repugnància i es van fer amics. Com que el furó al cap i a la fi era un animal domèstic com el gat o el gos –ni que visqués en una gàbia- i com que cada dia li portava el menjar, majorment sopes amb llet, van simpatitzar aviat, no li feia res de tocar-lo i ben prompte es va convertir en el que avui en diríem una mascota. També, algun diumenge a la tarda, acompanyava el meu pare a donar un tomb pel defora i com que l’escopeta i el furó no pesaven gaire, també els feien companyia i més de quatre vegades havia vist com el meu pare treia el furó del canastró, li posava el cascavell i l’acompa-

nyava a la boca del cau. Llavors només els calia esperar que sentissin el remor de corredisses a dins i, tot seguit ja veien el conill com sortia rabent. L’escopeta feia la resta.

Quan vaig tenir quinze o setze anys –mea culpa que llavors estava prohibit- vaig participar en alguna que altra cacera amb furó. No us penseu que caçar amb furó (en alguns llocs en diuen fura) sigui un senzill assassinat de conills innocents. Com que aquests animalons acostumen a fer el cau en els llocs més embolicats, plens de matotes, herbes i ribes, enganxar un conill d’un tret quan surt com ànima que s’emporta el diable no és ben fàcil. A més, si els conills eren i són dels animals més inofensius que us podeu imaginar, els guardes de la Societat de Caçadors i la Guàrdia Civil ja no n’eren tant i, si no

vigilàveu, podíeu caure en les seves mans i us fumien un bon paquet. Que no?

Una vegada dos amics van anar d'amatgatotis a provar el furó en uns caus que estaven més fresats (rastre abundós de conills) que un coniller. Un dels dos es va posar més lluny per si el conill s'escapava i l'altre es va situar a tocar de la boca del cau. Quan estava més atent que mai al soroll de corredisses que se sentia, va notar que el tocaven per l'espatlla. Ni es va girar, només amb gestos va fer entendre al seu "company" que el conill estava a punt de sortir. Company? Creieu-vos-ho! un company amb tricorni que més infraganti ja no el podia pescar.

És que caçant us podia passar qualsevol cosa.

Quan el temps dels maquis, un jovenot de quinze o setze anys, un diumenge al matí després d'escurar l'estable i anar a buscar una borrassa de palla va sortir de cacera amb el furó i la sendera per por de no fer soroll. Encara era a les envistes del poble que va topar-se cara a cara amb un individu –maqui va creure ell de bones a primeres– amb unes ulleres de llarga vista penjades al coll, un sarró en bandolera i una metralleta

que d'una manera descuidada portava a la ma dreta. Aquest individu li va preguntar que no s'espantés, només li va pregunta cap on queia el bosc del Siscar d'Agramunt. Aquell jove va dir que el bosc no sabia on queia, però que la vila d'Agramunt era a uns vint quilometres ribera del Sió avall. També li va dir que no es podia perdre i fins i tot li va anomenar la colla de pobles per on havia de passar. Davant d'aquesta amabilitat, el maqui li va demanar que li portés menjar mentre li allargava els diners. El nostre jove va acceptar la comanda però no va agafar els diners.

—I li va portar el menjar? —jo que li vaig preguntar quan m'ho va explicar anys més tard.

—Sí, home! I qui m'assegurava que era un maqui de debò?

Quin coneixement!

Quina prudència!

Si alguns polítics s'assemblesin a aquell jovenot no haguessin manegat el sarau –llegiu merder– que han fumut.

És que per ser caçador no es podia tenir un pèl de tonto!

JOSEP COMA

CAIXA CATALUNYA

Tel. 973 53 16 73 - Part. 973 53 16 06 - Av. Mil·lenari, 38 - 25200 CERVERA

Hostal
Laumet
Fundat el 1890
TORÀ

Ctra. Barcelona-Andorra, s/n
Tel./Fax 973 47 30 77
25750 TORÀ (Lleida)
www.svt.es/caljaumet
e-mail: caljaumet@svt.es

Pells
Sant Ramon
Av. Santuari, 15 - ☎ 973 52 42 43
SANT RAMON